

Motion till riksdagen 2019/20:3359

av **Lina Nordquist m.fl. (L)**

När ett barns liv går sönder – om barn som utsätts för sexuella övergrepp, prostitution och människohandel

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inkorporera barnkonventionens tilläggsprotokoll om åtgärder mot handel med barn, barnpornografi och barnprostitution i svensk lagstiftning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minimipåföljden efter köp av sexuell handling av ett barn ska vara sex månaders fängelse och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge en aktör ansvar för att kartlägga barns erfarenheter av sex mot ersättning och för att förhindra, lokalisera och identifiera att barn och unga blir sexuellt utnyttjade mot ersättning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upprätta en ny nationell strategi mot människohandel med barn och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör arbeta för att digitala ansiktsgenkänningsverktyg även fortsatt kan användas, så att rättsväsendet kan upptäcka och rapportera filmade och fotade övergrepp och identifiera utsatta barn, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en ändrad brottsrubricering av barnpornografibrottet och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka allmänhetens kunskap om hur vuxna kan anmäla kränkande bilder och filmer av övergrepp mot barn och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att inrätta strategiskt placerade regionala barnhus som täcker hela landet och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka barns tillgång till vård för posttraumatisk stress och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör arbeta för att stärka kunskap och kunskapsspridning om stöd, vård och bemötande av barn som utsatts för övergrepp, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Övergrepp mot barn sätter spår för livet. Forskning visar också att barn som utsatts för övergrepp löper ökad risk att utsättas igen i vuxen ålder. När Ecpat Sverige 2001 publicerade rapporten ”Kommersiell sexuell exploatering av barn – en studie av kännedom om utnyttjandet av minderåriga i prostitution, pornografi och trafficking” avslöjades utnyttjande av barn i vårt land i en omfattning som hittills varit okänd för det officiella Sverige. Enligt Folkhälsomyndigheten har stora delar av gatuprostitutionen sedan dess flyttat över till Internet, vilket gör arbete mot utnyttjande av barn över Internet till en viktig trygghetsfråga.

FN:s konvention om barnets rättigheter blir svensk lag den 1 januari 2020. Även konventionens tilläggsprotokoll om åtgärder mot handel med barn, barnpornografi och barnprostitution behöver inkorporeras i svensk lagstiftning. Europarådets expertorgan med ansvar för att övervaka genomförandet av Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (GRETA) har kritiserat Sverige för att allt för många utredningar läggs på hög eller avskrivs. Påföljderna behöver stärkas för dessa brott och det politiska ägarskapet bör förtydligas, så att det står klart vilken minister som har huvudansvaret för arbetet för att barn inte ska utsättas. Ett flertal strategiska beslut krävs för att stärka barnens skydd och rättigheter, för att förebygga utnyttjande och skärpa påföljden efter brott. Vi redogör för huvuddragen nedan.

Barn som utnyttjas i prostitution och människohandel

När Ecpat Sverige 2001 publicerade rapporten ”Kommersiell sexuell exploatering av barn – en studie av kännedom om utnyttjandet av minderåriga i prostitution, pornografi och trafficking” framhölls att problemet var av en omfattning som hittills varit okänd för det officiella Sverige. År 2003 uppgav Ungdomsstyrelsen att 1,8% av pojkarna i årskurs 3 på gymnasiet och 1% av flickorna själva sade sig ha haft sex mot ersättning. Motsvarande siffror år 2009 visade 1,7 % för killarna och 1,2 % för tjejerna. Studier gjorda efter 2009 har varierat när det gäller åldersgrupper, metod och urvalsgrupper vilket gör jämförelser svåra. EU-kommissionen uppger att EU:s medlemsländer rapporterar en kraftig ökning av människohandel med barn för sexuella och andra ändamål. Mörkertalet kan dock antas vara stort. Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) anmäldes 15 brott rörande människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år under 2016 och 23 stycken 2017. De flesta brotten anmäldes av Migrationsverket. Åtta av de anmälda brotten hade begåtts i Sverige. Enligt rikspolisstyrelsens lägesrapport för Människohandel för sexuella och andra ändamål har alla kända barn som fallit offer för människohandel för sexuella ändamål i Sverige sedan lagstiftningen infördes 2002, varit flickor. Majoriteten av dem var mellan 16 och 17 år. Mörkertalen är stora och de flesta skattningar osäkra, men klart är att människohandel och sexuell exploatering av barn kräver strategiskt arbete, stärkta rättigheter och skärpta påföljder. Vår uppfattning är att minimipåföljden efter köp av sexuell handling av ett barn ska vara sex månaders fängelse.

Internet skapar nya vägar för förövaren fram till de barn som utsätts. Sugardejting är ett kontraktliknande arrangemang där oftast yngre kvinnor, s.k. sugar babes får ekonomisk ersättning i form av pengar eller presenter av män, sugar daddies, i utbyte mot sällskap och sexuell närhet. I augusti 2017 öppnade en sådan sajt i Sverige. I användarvillkoren för sugardejtingsajter står tydligt att det är förbjudet att sälja sex eller nakenbilder på sajten, men verkligheten är att sidorna lockar till sig minderåriga som erbjuds pengar eller lyxkonsumtion i utbyte mot umgänge. Sugardejting är idag den absolut vanligaste plattformen där barn gör sin prostitutionsdebut. Främst drabbas ungdomar som tidigare utsatts för någon form av övergrepp.

Jämställdhetsmyndighetens första slutredovisning av uppdraget om samordning av arbetet mot människohandel och exploatering av barn presenterades i april 2019. Där understryks vikten av att polisen i samverkan med socialtjänst, arbetar aktivt och uppsökande. Trots att såväl prostitution som sugardejting förekommer i hela landet har ingen aktör haft ett övergripande nationellt ansvar för att lokalisera, identifiera och

förhindra att barn och unga blir sexuellt utnyttjade mot ersättning. Det saknas idag systematiska undersökningar kring barns erfarenhet av människohandel genom sex mot ersättning. Den kunskapen behövs och ansvaret för den måste samordnas. Vi vill ge en aktör övergripande nationellt ansvar för att kartlägga barns erfarenheter av sex mot ersättning. Med den kunskapen underlättas arbetet med att förhindra, lokalisera och identifiera att barn och unga blir sexuellt utnyttjade mot ersättning.

Starkare skydd mot människohandel med barn

Rättsväsendets arbete mot människohandel med barn

Det är mycket viktigt att barnperspektivet alltid finns närvarande i arbetet mot människohandel och kommersiell handel med sex. Offrens utsatthet vid denna form av brottslighet är än större när det handlar om barn.

Det behöver finnas god kunskap kring kommersiell sexuell exploatering av barn i hela rättskedjan, från poliser och åklagare till domstolsväsendet. För att upptäcka och förebygga sexualbrott mot barn behöver även andra som arbetar med barn, exempelvis de inom socialtjänsten och skolhälsovården, höjd kunskap. Det är viktigt att kunskapen om deras rättigheter och utsatthet för kommersiell sexuell exploatering förmedlas till alla som arbetar med barn, också till dem som i sin framtida profession kommer att möta och arbeta med barn.

Under lång tid har Polismyndighetens nationella operativa avdelnings underrättelsetjänst (NOA UND), i samverkan med socialsekreterare från polisens prostitutionsgrupp i Stockholm, arbetat genom att leta upp unga personer på internetforum och erbjuda stöd och hjälp, samt att upptäcka om brott, t.ex. köp av sexuell handling, har begåtts och i så fall inleda förundersökning för att lagföra förövarna. Deras arbete måste stärkas och underlättas genom att parallellt med kartläggning och kunskapsinhämtning upprätta en ny nationell strategi mot sexuellt utnyttjande mot ersättning och människohandel med barn. Europarådets expertorgan med ansvar för att övervaka genomförandet av GRETA:s rapport från 2018 är positiv till upprättandet av ett nationellt stödprogram för personer som fallit offer för människohandel och på inrättande av specialiserade polisenheter för bekämpning av människohandel. Polis och andra relevanta aktörer i Sverige uppmanas till en mer proaktiv strategi för att identifiera potentiella offer för människohandel. Samtliga dessa delar måste även innefatta ett barnrättsperspektiv, särskild ansträngning bör riktas mot

att identifiera och stötta barn som offer för människohandel och detta arbete bör bli en del av den nationella strategi vi föreslår ovan.

Stärk Europasamarbetet mot människohandel med barn

Enligt Europol finns det 3 600 olika nätverk av organiserad brottslighet som är aktiva i EU. Deras verksamhet är ofta diversifierad, med många olika kriminella verksamheter samlade i koncernliknande strukturer. I den organiserade brottslighetens allt mer diversifierade portfölj är människohandel med barn för sexuella ändamål ett mycket lönsamt affärsområde. Barn förs dit efterfrågan finns.

EU-kommissionen har varit pådrivande i kampen mot människohandel, bland annat genom det så kallade traffickingdirektivet 2011 (2011/36/EU). Traffickingdirektivet innehåller minimiregler om brottsrekvisit, det vill säga förutsättningarna för att en gärning ska vara straffbar, och om påföljder för människohandel. EU har även regler som ger tredjelandsmedborgare som fallit offer för människohandel rätt till uppehållstillstånd i minst sex månader om de samarbetar med polisen för att motverka människohandel och olaglig invandring. Rätten gäller även för personer som själva invandrat olagligt till EU.

Att rätten att stanna i EU har begränsats till sex månader gör dock att många offer inte anser det värt priset att ta den risk det innebär att träda fram. För att offer för människohandel ska våga ge sig tillkänna och vittna bör deras möjlighet att få uppehållstillstånd i EU stärkas.

Liberalerna anser att EU ska utöka sitt arbete för att skapa varningssystem och samarbeta tätt med myndigheter i ursprungsländer för människohandel och i länder där barn utsätts för övergrepp. På längre sikt vill Liberalerna att EU:s polissamarbete Europol ges möjlighet att agera operativt runt om i Europa mot gränsöverskridande grov brottslighet. Samma ska gälla åklagarsamarbetet Eurojusts motsvarande roll vad gäller samordnad ledning av förundersökningar.

En sammanhållen reform av Europol och Eurojust i denna riktning kräver fördragsändring och det finns mycket att göra på vägen dit för att stärka det gemensamma arbetet mot grov gränsöverskridande brottslighet. För vår övergripande politik om det europeiska brottsbekämpande samarbetet hänvisar vi till vår motion om grov organiserad brottslighet.

Sexuell exploatering av barn på nätet

Enligt Folkhälsomyndigheten har gatuprostitutionen sedan 1995 i Sverige mer än halverats. Istället sker idag många kontakter via internet. Varje år skickas cirka 10 000 tips på sexuell exploatering av barn på nätet till svensk polis från NCMEC (se mer ovan). Studier visar att övergrepp på nätet kan ge lika allvarliga symptom som övergrepp utanför. Sedan ECPAT Hotline startade har våldet i det material organisationen granskar blivit allt grövre och barnen allt yngre. Forskning visar att risken att utsättas är högre hos barn med psykisk ohälsa, sämre föräldrarelationer och/eller låg självkänsla, och hos barn som delar med sig av personuppgifter, som söker efter kontakt eller som postar avklädda bilder. En särskild riskgrupp är barn som tidigare varit utsatta för trauma. Barn som har en extra stark beroendeposition gentemot vuxna, till exempel funktionshindrade barn, är även de extra utsatta och behöver uppmärksammas och stärkas. Slutligen kräver barns dubbla utsatthet i hederskultur och under hedersrelaterat våld att metoder utvecklas för evidensbaserat stöd och behandling.

Rättsväsendets möjligheter att identifiera de barn som utsätts måste värnas. För att övergreppsmaterial ska kunna upptäckas, raderas och rapporteras och för att barnen i övergreppsmaterial ska kunna identifieras måste digitala ansiktsgenkänningsverktyg även fortsatt kunna användas. Den nya e-privacy-förordningen som förhandlas mellan EU:s medlemsstater måste även fortsatt möjliggöra detta arbete.

Brottsrubriceringen bör utredas och brottets konstruktion ses över. Bland annat bör det övervägas om barnpornografibrottet helt eller delvis bör flyttas till brottsbalkens kapitel om sexualbrott och ges en annan rubricering som bättre uttrycker allvaret i att ladda ned, titta på eller sprida skildringar av sexuella övergrepp på barn.

Kunskap är en nyckel. Stärk allmänhetens kunskap om hur vuxna kan anmäla kränkande bilder och filmer av övergrepp mot barn.

Stärk stödet till de barn som utsätts

Utsatta barns stöd måste stärkas och bli likvärdigt över landet. Regeringen bör därför se över möjligheten att inrätta strategiskt placerade regionala Barnhus som sammantaget täcker hela landet, så att varje barn som utsätts får ett gott, samordnat omhändertagande under utredningen av svåra övergrepp de kan ha utsatts för. Även barnens tillgång till långsiktigt stöd och vård för posttraumatisk stress behöver öka i sjukvårdsregionerna. Nationella riktlinjer bör övervägas för att värna dessa barn.

Idag finns ingen utpekad ansvarig för utbildning om människohandel med barn och exploatering av barn. Olika myndigheter har olika interna utbildningar. En myndighet bör ges ett regeringsuppdrag kopplat till kompetenshöjande insatser på detta område, för att i samarbete med expertorganisationer stärka såväl kunskapen som kunskapspridningen om stöd, vård och bemötande av barn som utsatts för övergrepp, inklusive övergrepp på nätet. Inte minst behövs ett utbildningsuppdrag för att säkra och stärka kompetensen hos yrkesgrupper som möter barn.

Sex och samlevnad i skolan för bättre skydd mot övergrepp

Sverige var första landet i världen med obligatorisk sexualundervisning och idag ingår sex och samlevnad som en integrerad del i många av kurs- och ämnesplanerna både i grundskolan och på gymnasiet. Begrepp som sexualitet, relationer, kön, jämställdhet och normer är inskrivna i flera av kurs- och ämnesplanerna. Det innebär att ansvaret för kunskapsområdet vilar på flera lärare och ska tas upp inom ramen för många kurser och ämnen. Kvaliteten i undervisningen varierar dock alltför mycket mellan olika skolor.

Eftersom sex och samlevnad inte är en obligatorisk del under lärarutbildningen saknar många lärare såväl kunskap om att de ska undervisa i det som verktyg att faktiskt göra det. Den enskilda läraren lämnas att själv ta fram innehåll men också att veta och se var i undervisningen det faktiskt kommer in. Också i förskolan saknas verktyg och kunskap för att arbeta med dessa frågor. Genom januariavtalet råder nu enighet mellan Liberalerna, Centerpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet om att frågor kring sex och samlevnad ska vara en obligatorisk del av lärarutbildningen.

Enligt undersökningar (t.ex. en undersökning 2014 riktad till ett representativt urval av cirka 6 000 ungdomar i gymnasieåldern) utsätts ett av fem barn i Sverige för någon form av sexuella övergrepp under sin uppväxt. Få ämnen är också så påverkade av sin samtid som just undervisningen i sex och samlevnad. Barn och unga behöver ha kunskap och möjlighet till samtal om sexuella övergrepp, sexuell exploatering, om sin rätt till kroppslig integritet, sexuella gränser, ömsesidighet, kommunikation, stereotypa könsroller, likväl som om hur kroppen fungerar fysiskt.

Lina Nordquist (L)

Johan Pehrson (L)

Maria Nilsson (L)

Gulan Avci (L)

Christer Nylander (L)

Mats Persson (L)

Allan Widman (L)